

FOTO: UU

Geografen in de praktijk

Beleidsadvies belangrijkste werk

Het ledenbestand van het KNAG (ongeveer drieduizend) telt een paar honderd 'in de praktijk' werkzame geografen. Ongeveer evenveel als er academisch geografen lid zijn, maar veel en veel minder dan het aantal docenten aardrijkskunde. Wie zijn en wat doen die praktijkgeografen? Bestaat er zoiets als praktijkgeografie? En wat doet het KNAG met en voor praktijkgeografen?

Geografen zijn werkzaam in een veelheid van functies en bij een grote diversiteit aan bedrijven en instellingen. En steeds meer ook zelfstandig, als zzp'er. De docenten aardrijkskunde vormen een duidelijke groep. Ook de geografen in het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek zijn redelijk goed herkenbaar. Zij werken in geografische of met de geografie verbonden teams, vaak in als geografisch herkenbare organisatorische eenheden. Buiten de scholen en de academische wereld wordt het al snel een stuk minder overzichtelijk, maar het gaat wel om verreweg de grootste groep werkenden met een geografische opleiding. Zij worden vaak aangeduid als praktijkgeografen, soms ook als beroepsgeografen of toegepaste geografen. Laten we eerst eens kijken wat we van de praktijkgeografen weten.

In de meest recente *Nationale Beroepsgids* (2012) staan uitgebreide omschrijvingen van het beroepsprofiel van de sociaal geograaf, de fysisch geograaf en, opmerkelijk, ook de historisch geograaf. De sociaal geograaf is volgens de gids vooral werkzaam als adviseur of onderzoeker bij bedrijven en de overheid. Als competenties van de sociaal geograaf worden genoemd: resultaatgericht en kritisch werken, maar ook oordeelvormend zijn en kunnen omgaan met details. Bij verder lezen in de gids blijken die functies en competenties te gelden voor heel veel academici, bijvoorbeeld voor de fysisch geograaf. Voor de drie typen geograaf worden enkele algemeen bekende voorbeelden gegeven van werkzaamheden en werkgevers. We komen hiermee dus niet zo heel veel verder.

FOTO: GEMEENTE DEN HAAG GEO-INFORMATIE & ERFPACHTBEDRIJF

Tijdens de *GeoWeek* kunnen praktijkgeografen scholieren een blik op hun bezigheden, zoals hier bij een landmeting van de Dienst Stedelijke Ontwikkeling in Den Haag.

commerciële organisaties die zich bezighouden met arbeidsbemiddeling en het opdoen van werkervaring voor (vooral sociaal) geografen. Het betreft STOGO, de Utrechtse Stichting voor Toegepast Geografisch Onderzoek, en Loopbaanburo BOB in Arnhem, dat tijdelijke en vaste functies vult op ruimtelijk en economisch terrein.

In de eerste helft van de jaren 80 was de arbeidsmarktpositie van ruimtelijke wetenschappers niet gunstig, wat toen overigens gold voor vrijwel alle universitair afgestudeerden. Martin Stijnenbosch, recent benoemd als lector Vastgoed aan de Hanzehogeschool Groningen, was in die periode de initiatiefnemer voor STOGO, daarbij stevig geholpen door de toenmalige Utrechtse hoogleraar economische geografie Marc de Smidt. STOGO bood tijdelijk werk in onderzoeksprojecten van de stichting en via detachering. Ruim 400 afgestudeerden zijn inmiddels bemiddeld. In 2002 heeft de stichting haar commerciële activiteiten afgestoten aan STOGO onderzoek + advies bv, dat sinds 2010 deel uitmaakt van de I&O Research Groep.

STOGO doet onderzoek en geeft advies op het gebied van commercieel vastgoed, locatieontwikkeling en ruimtelijke economie. Ook detacheert STOGO geografen en planologen als onderzoeker, adviseur of projectmedewerker in deze sectoren.

Voor Buro BOB, opgericht door Nijmeegse geografen en planologen, zijn de belangrijkste vakgebieden: ruimtelijke ordening, economische zaken, wonen en vastgoed. Sectoren als detailhandel, vrije tijd en verkeer en vervoer worden ook bediend. Klant van het bureau zijn advies-

Dan maar even kijken bij de geografische opleidingen aan de universiteiten. Die moeten toch een goed zicht op de praktijkgeograaf hebben; ze behoren er bij hun onderwijsprogrammering rekening mee te houden en lokken er hun studenten mee. Het beeld dat de afzonderlijke universiteiten geven van de arbeidsmarktperspectieven voor hun afgestudeerden komt redelijk overeen. Voor sociaal geografen worden als belangrijkste lonkende beroepsmogelijkheden altijd beleidsmedewerker, adviseur en onderzoeker genoemd; dat zagen we ook al in de beroepengids. Soms worden ook andere professies vermeld. Zo noemt de Universiteit van Amsterdam voorlichter, account manager en ambassadeur als mogelijk beroep. De Groningse universiteit vermeldt journalist en politicus. In welke sectoren worden die beroepen uitgeoefend? De standaardlijst bevat vrijwel altijd: openbaar bestuur (Rijk, Provincie, gemeente), ruimtelijke ordening, vastgoed, huisvesting, infrastructuur, ontwikkelingssamenwerking en geo-informatie.

De beroepsmogelijkheden voor fysisch geografen zijn nog maar moeilijk te vinden op de universitaire websites. De opleiding is in Amsterdam en Utrecht sterk verweven geraakt met de natuur-, respectievelijk aardwetenschappen. Op-

vallend is het succes van de nieuwe opleiding Aarde en Economie aan de Vrije Universiteit die een belangrijke fysisch-geografische component kent, naast onderdelen van de geologie, economie en bestuurskunde. Volgens de voorlichting liggen de beroepsperspectieven op het gebied van landinrichting, waterstaat, waterbouw en milieu- en natuurbeheer. Aan de Universiteit van Amsterdam is een overeenkomstig bachelorprogramma van start gegaan, Future Planet Studies, gericht op mondiale problemen rond voedsel, natuurlijke hulpbronnen en water. Het gaat in beide programma's dus om duidelijk andere typen beroepen dan voor de sociaal geografen.

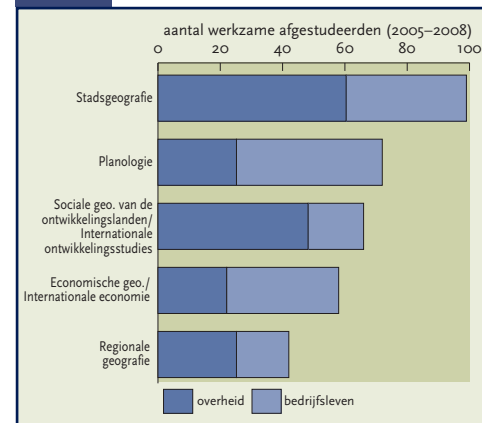
Het scala aan mogelijkheden lijkt inderdaad groot te zijn. Voor veel studenten is dat aantrekkelijk, voor de geografie is het lastig als het om de eigen identiteit gaat.

In de voorlichting vanuit de opleidingen wordt ook stevast vermeld dat de kans op banen voor geografen ongeveer even groot is als het gemiddelde voor alle afgestudeerden van universiteiten, en dat geldt ook voor het salarisoniveau bij de start op de arbeidsmarkt. Dat gemiddeld of weinig opvallend zijn kom je vaker tegen bij kwalificaties rond geografie en geografen.

Praktijk

We gaan van de beroepsvoorlichting door de universiteiten naar de praktijk van de arbeidsmarkt voor geografen. Regelmatig worden sociaal geografen en planologen als één groep behandeld. In Nederland zijn er twee bekende

Figuur 1: Afgestudeerden naar type werkgever

Bijna 40% van de afgestudeerden begint als adviseur/consultant

FOTO: RONALD KRANENBURG

en onderzoeksbureaus, woningcorporaties, vastgoedpartijen, gemeenten, provincies en kamers van koophandel.

De meest praktische praktijkgeografen (en planologen) zijn natuurlijk degenen die zelf een levensvatbaar bedrijf hebben opgestart. Bekende voorbeelden zijn Geoplan (1978, Hans Gortworst, cursussen), CSO (1982, Chrit Schouten, milieu-, ruimte- en wateradvies), Regioplan (1984, Piet Renooy, beleidsonderzoek), Buck Consultants (René Buck, economie, ruimte, logistiek), Geodan (1985, Henk Scholten en Evert Meijer, geo-informatie) en Bureau Stedelijke Planning (1999, Pieter van der Heijde, ruimte, economie, vastgoed).

Uit dit overzicht valt af te leiden dat planologisch en economisch georiënteerde sectoren en beroepen de meest duidelijke arbeidsmarktniches vormen voor in de praktijk werkende sociaal geografen. Voor fysisch geografen zijn dat landschap, milieu en water.

De beste toets op wat in de hiervoor gebruikte indicatieve bronnen gevonden is, zijn de statistisch verantwoorde onderzoeken van STOGO onder afgestudeerde Utrechtse sociaal geografen en planologen uit 2010. Uit een globale vergelijking met de andere opleidingen in Nederland bleek dat er geen grote verschillen bestaan tussen de universiteiten wat betreft de uitstroom naar de arbeidsmarkt. Figuur 1 t/m 3 tonen de belangrijkste uitkomsten uit het STOGO-arbeidsmarktonderzoek onder tussen 2005 en 2008 afgestudeerden.

Sociaal geografen komen in ongeveer gelijke mate aan het werk bij de overheid en in het

Economisch geografen en planologen belanden vaker dan gemiddeld in het bedrijfsleven

bedrijfsleven. Er is empirische bevestiging dat economisch geografen en planologen beduidend meer in het bedrijfsleven aan de slag (kunnen) gaan.

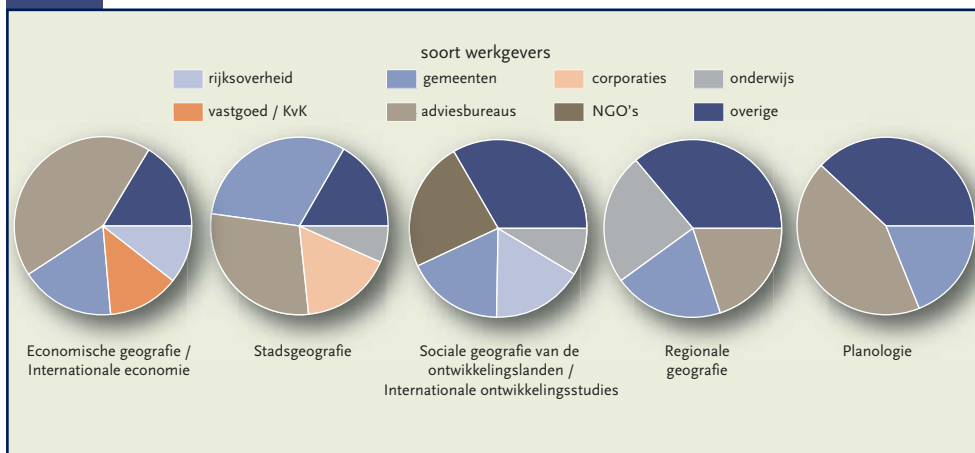
Het openbaar bestuur is de belangrijkste werkgever voor sociaal geografen en planologen. Op de voet gevolgd door adviesbureaus, waarvan de meeste voor een belangrijk deel ook voor de (semi-)overheid werken. Voor ontwikkelingsgeografen zijn ngo's het belangrijkste, voor regionaal geografen het onderwijs. Bijna 40% van de afgestudeerden begint als adviseur/consultant. Bijna 20% noemt zich projectmedewerker, wat nogal eens zal duiden op een niet zo vast dienst-

verband als adviseur of beleidsambtenaar. Beleidsmedewerker komt minder voor dan de opleidingen denken. Onderzoekers en docenten zijn ver in de minderheid.

Het totaalbeeld blijft dat geografen in een verscheidenheid aan beroepen bij allerlei werkgevers aan de slag zijn. Toch zijn er duidelijke zwaartepunten. Adviesfuncties bij commerciële bureaus en binnen het openbaar bestuur domineren. Geografen produceren dus vooral advies en beleid bij of voor de overheid. Werk aan meer concrete en tastbare producten komt kennelijk veel minder voor. Deze eenzijdigheid lijkt me toch wel een punt van zorg.

Uit het STOGO-onderzoek blijkt wel dat voor ruim driekwart van de afgestudeerden de opleiding nuttig is geweest voor de huidige functie, maar slechts ongeveer de helft van de huidige werkzaamheden zijn direct gerelateerd aan de inhoud van de opleiding. Veel geografen groeien tijdens hun loopbaan door in de aard en het niveau van hun werk. Pas afgestudeerden hebben

Figuur 2: Belangrijkste werkgevers voor afgestudeerden naar studierichting

Figuur 3: Functies van afgestudeerden

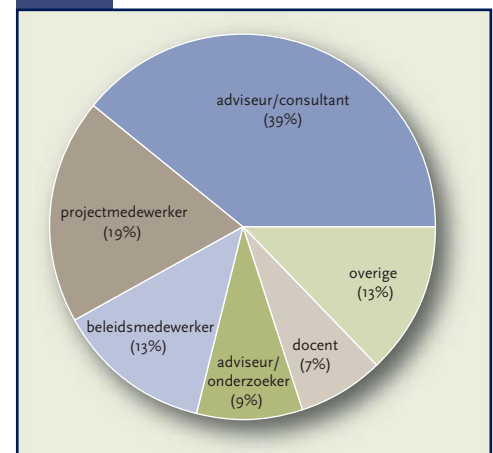

FOTO: NFP, UTRECHT

daar ook veel vertrouwen in. Vaak zal dat richting bestuur en management zijn. Hoewel daarvoor geen harde gegevens bestaan, lijken veel geografen daarbij te blijven steken in het middenmanagement of de subtop. Bij de echte topfuncties zijn geografen niet sterk vertegenwoordigd.

Praktijkgeografie

'Geografie is wat geografen doen' is een weinigzeggend antwoord op de vraag wat geografie is. Als er een karakterisering van praktijkgeografie af te leiden zou zijn uit wat geografen in de praktijk doen, zou het profiel van dat vakgebied sterk op een lappendeken lijken, zo maakt het voorgaande wel duidelijk. Toch worden termen als toegepaste geografie, beroepsgeografie en praktijkgeografie nog regelmatig gebruikt. In zijn *Agenda voor de geografie* (zie ook pag. 72) beschrijft Paul Claval

hoe in de geografie de aandacht voor ruimtelijke ontwikkelingen naar beslissingen van actoren is verschoven. Die aandacht maakt de geografie toepasbaarder doordat ze betere interventiemogelijkheden aanreikt. Internationaal worden de termen *Applied Geography* en *Angewandte*

Geographie regelmatig gebruikt. Het Franse *géographie appliquée* komen we zelden tegen. Er verschijnen speciale wetenschappelijke tijdschriften op dit gebied zoals *Applied Geography* van Elsevier en *Standort* van Springer. Beide bladen worden overigens voornamelijk volgeschreven door geografen die werkzaam zijn bij universiteiten of thematische onderzoeksinstituten. In zijn *Applied Geography Handbook* (Routledge 1999) komt Michael Pacione, hoogleraar geografie in Glasgow, met een duidelijke definitie. Het gaat om de toepassing van geografische kennis en vaardigheden voor het aanpakken van sociale, economische en omgevingsproblemen. Pacione plaatst de toegepaste geografie niet als een van de subdisciplines in het palet van de geografische wetenschappen, maar als een benaderingswijze die put uit de deelgebieden van de geografie. Bovendien doorbreekt de toegepaste geografie de in zijn ogen kunstmatige grenzen tussen de sociale en fysische geografie. Ook de brede toepassing van digitale geografische methoden en technieken is van belang voor het vak. In de Verenigde Staten wordt toegepaste geografie soms zelfs verengd tot ruimtelijk denken in combinatie met geografische informatieverwerking. Jack Dangermond, zelf een landschapsarchitect, maar al lang directeur van het grote GIS-bedrijf ESRI, weet die visie overtuigend uit te dragen. Door de nadruk op de professionele en integrale benadering van maatschappelijke vraagstukken valt al het geografisch relevante, probleemgerichte onderzoek onder de toegepaste geografie. Het gaat dan dus niet zozeer om de zojuist aangeuide lappendeken van thema's en gebieden waarop geografen werken, maar om de aanpak en werkwijze die ze daarbij kiezen. Eigenlijk hetzelfde als ook vaak voor de hele geografie als kenmerkende beschouwingswijze wordt genoemd. Zo gedefinieerd wordt toegepaste geografie wel weer enigszins een containerbegrip. Bij veel geo-

Advertentie

Universiteit Utrecht

Geo Leert Door

Kom naar het *Geo leert door symposium* en leer door over de nieuwste ontwikkelingen in het geo-vakgebied.

- Met inspirerende sessies over geo-onderzoek dat relevant is voor het onderwijs, zoals: 'Klimaatverandering en permafrost in Siberië', 'Gevolgen grootschalige ontbossing voor koraalriffen in Indonesië' en 'Diversiteit en sociale cohesie in Nederlandse wijken'.
- Ontmoet onderzoekers en onderwijsgeografen.

Voor wie: voor iedereen die betrokken is bij het aardrijkskundeonderwijs, NLT of ANW en die de nieuwste ontwikkelingen in het vakgebied wil volgen.

Datum: woensdag 25 september 2013
van 15.30 – 20.30 uur

Locatie: Academiegebouw, Domplein 29 te Utrecht

Kosten: 30 euro per persoon (incl. eten)

Informatie & aanmelden:
www.uu.nl/geo/professionals

grafische opleidingen, vooral op master-niveau, is gekozen voor vrij enge specialisaties. Vanuit de optiek van de toegepaste geografie is dat niet wenselijk en nuttig voor de maatschappij.

KNAG en de praktijkgeografen

Voor veel geografische genootschappen in de wereld is het lastig ondersteuning te geven aan praktijkgeografen. Juist om die reden is de Commissie voor Toegepaste Geografie binnen de IGU opgericht. Antoine Bailly en Lay James Gibson (ze stelden onder meer de bundel *Applied Geography: A World Perspective* samen; Kluwer 2004) en de reeds genoemde Pacione zitten in het bestuur, maar ook Harry Timmermans van de Technische Universiteit Eindhoven (van origine een sociaal geograaf uit Nijmegen). De commissie streeft een beter begrip na van de relaties tussen fundamenteel en toegepast onderzoek en wil dat vertalen in grotere dienstbaarheid aan de zeer grote groep geografen die niet bij universiteiten en niet in het onderwijs werkt.

Ook binnen het KNAG is het bereiken en ondersteunen van de praktijkgeografen al lang een punt van aandacht voor het hoofdbestuur. Het KNAG ontplooit veel activiteiten voor de docenten aardrijks-

kunde en vervult bij de universitaire geografen vooral een rol in de landelijke coördinatie en belangenbehartiging. Veel praktijkgeografen lezen met plezier het blad *Geografie*, hoewel meer uit algemene geografische belangstelling dan voor professionele ondersteuning. Recent is het KNAG gestart met GeoActueel-bijeenkomsten, inhakend op actuele maatschappelijke discussies met een duidelijk geografische dimensie. De eerste bijeenkomst ging over de bestuurlijke geografie van Nederland. In het druk bezette landschap van studiedagen, seminars en cursussen is het niet gemakkelijk een eigen plek te vinden. Samenwerking met anderen is geboden. Ook speelt het idee voor meer diepgravende bijeenkomsten, bijvoorbeeld om de ideeën rond de toegepaste geografie van Pacione handen en voeten te geven in de Nederlandse praktijk. Er blijft werk aan de geografische winkel.

Henk Ottens (1945) is emeritus hoogleraar Sociale Geografie van de Universiteit Utrecht en thans voorzitter van het Koninklijk Aardrijkskundig Genootschap en de Association of Geographical Societies in Europe. Hij studeerde Sociale Geografie in Utrecht en Planologie in Amsterdam. Zijn specialisaties zijn geografische informatie en stedelijke planning. Ook vervulde hij vele bestuursfuncties.

Amsterdam 1962

Ik moest en zou studeren in Amsterdam. Dat werd sociale geografie aan het Waterlooplein. Een volstrekt onbekende wereld openbaarde zich. Opgegroeid nog geen 20 kilometer van de hoofdstad in een welvarende suburb, werd je van de ene dag op de andere geconfronteerd met de verschrikkingen van de oorlog en de teloorgang van de Jodenbuurt. Een van de weinige overgebleven panden was een oud schoolgebouw, waarin het Geografisch Instituut was gevestigd. De straten er omheen waren ingestort of half afgebroken (gesloopt in de hongerwinter vanwege het hout), waarvan de onderstukken dienden als opslag voor de markt.

Dat Amsterdam geen Heemstede was, had ik, als spoorstudent, ook al gezien vanuit de trein. De Haarlemmerhouttuinen was een onbeschrijflijke krottenwijk waar de treinen doorheen denderden. Dat mensen zo konden wonen en leven...

De kennismaking met Amsterdam ging nog verder. De colleges Methoden en Technieken leidden naar het noodzakelijke veldwerk. Dat waren enquêtes in de Jordaan naar verhuismotieven bij bewoners, in opdracht van de gemeente. De confrontaties met de achterkant van de Jordaanromantiek waren niet anders dan leerzaam voor ons als beginnende studenten. Dat mensen zo leefden, op zo'n klein en benauwd oppervlak. Letterlijk gezinnen met opgroeiende kinderen en opoe driehoog achter. Brandgevaarlijke trappen, oliestelletje in een hoekje als aanrecht. Laddertje naar de vliering, naar de kinderslaapplaatsen. Natuurlijk wilden de mensen graag weg, naar Nieuw-West, bij de Sloterplas, bijvoorbeeld. Maar ja, was het te betalen?

Deze ervaringen hebben niet alleen mij als student gemotiveerd om met grote betrokkenheid mee te werken aan

uitbreidingswijken, groeikernen en stedelijke vernieuwing. Nu vijftig jaar later blijft nog steeds van kracht: kijk om je heen, stap uit je comfortzone, zoek de confrontatie. Of die nu 20 kilometer van je vandaan ligt of 2000. •

Marijke van Schendelen

Huizen in het verpauperde volksbuurtje de Haarlemmer Houttuinen worden in 1971 gesloopt vanwege de aanleg van een tweebaansweg en (nooit gerealiseerde) tram. Sinds begin jaren 80 is het – met inspraak van de bewoners – weer een leefbare woonbuurt.

